

ČRIEPKY

Zborník
Martine Kušnírovej
in memoriam

ČRIEPKY

Zborník Martine Kušnírovej in memoriam

Pavol Jelínek (ed.)

ČRIEPKY

Zborník Martine Kušnírovej in memoriam

Prvé vydanie

Zostavil © Pavol Jelínek, 2020

Posudzoval PhDr. Juraj Bartík, PhD., Mgr. Anita Kozubová, PhD.

Obálka a dizajn © František Hříbal, 2020

Slovenské vydanie © Tlač Dubra s.r.o. 2020

ISBN 978-80-570-1700-4

Pod'akovanie

Patrí všetkým, ktorí sa na tvorbe tohto zborníka podielali.

*Tým, čo prispeli svojou prácou, finančne alebo inak
(oni už vedia).*

*V nemalej miere patrí vďaka aj vydavateľstvu Denníka N
za finančnú a mediálnu podporu.*

*Osobitná vďaka patrí Petrovi Morvayovi, ktorý inicioval
našu spoluprácu s Denníkom N, jej završenia sa však, žiaľ,
už nedočkal.*

predslov

10

Martina Kušnírová a výskum
v Cinobani

Vladimír Mitáš

16

Spomienka

Alica Javorková

20

Spomienky na Kušnírku

Martina Vnučková

26

Nálezy kamennej industrie
z Pustého Čemerného
v kontexte pravekého vývoja
na Východoslovenskej nížine

Štefan Olšav

42

Žiarový hrob lengyelskej
kultúry z Gajár, poloha
Stolička

Pavol Jelínek a kol.

64

Nálezy boľerázskej skupiny
z Mojmíroviec, okres Nitra

Pavol Bobek
Vladimír Mitáš

76

Výšinné sídla z obdobia
eneolitu na strednom Považí

Peter Schreiber

88

Spojenie božského páru ako
záruka večného kolobehu
života

Veronika Dubcová

110

Čím viac toho vieme, tým menej toho vieme, alebo OSLÍK z pohľadu regionálneho archeológa

Jozef Chajbullin Košťal

124

Skýti.
Kočovníci z čiernomorských stepí s bohatou históriou

Andrea Námerová

142

Laténske reťazové opasky z osmičkovitých článkov z Malých Karpát

Radoslav Čambal

154

Archeológia Gregoroviec

Marián Čurný a kol.

170

Príspevok k poznaniu vrcholnostredovekých sídlisk na ľavobreží Torysy

Jakub Tamaškovič
Daniel Javorek

190

Bojové kladivo z Devínskeho hradu

Daniel Antoni

198

Prívesky v Európe v 12. – 15. storočí

Jakub Havlíček

212

Archeologické dedičstvo

Matúš Sládok

220

O študentke a archeologičke Martine Kušnírovej

Noémi Beljak Pažinová

224

Zvieracia symbolika v strednom neolite

Martina Kušnírová†

Kniha, ktorú držíte v ruke vznikla ako reakcia ľudí vyrovnat sa s udalosťou, ktorá traumatizovala veľkú časť našej spoločnosti. Vražda Jána Kuciaka a Martyiny Kušnírovej sa stala už 21. februára, ale medializovaná bola až v pondelok 26. februára.

Pamätám si, že v to ráno som bol mimoriadne dobre naladený. Pár dní predtým som odoslal do tlače článok, s ktorým som bol veľmi spokojný. Zhodou okolností som ho dedikoval pamiatke študentky, s ktorou som v minulosti spolupracoval, a ktorá asi rok predtým podľahla ťažkej chorobe.

Chystal som sa na prednášku pre verejnosť, venovanú výskumu náboženstva v dobe bronzovej. Sedel som v kancelárii a hľadel na Facebook, keď som zbadal, že Dejna/Dana Marková zdieľa nejaký novinový článok. Titulok som nečítal, ale na fotke sa objímala Maťa Kušnírová s nejakým chalanom.

Usmial som sa. S Martinou som sa stretol už skôr, ale zoznámili sme sa až v roku 2014, keď som sa pripojil k exkurzii do Rumunska, ktorú organizovala katedra archeológie. Pamätám si, že v nejakej situácii povedala nejakú poznámku – vtipnú, trefnú, ale nie škodoradostnú. Viacerí sme sa na ňu otočili, a ona sklopila zrak a strašne sa začervenala, keď sa na ňu upriamila toľká pozornosť. Potom nám rozprávala aj veselé a nereprodukovateľné historky z výskumu v Cinobani (áno, my archeológovia sme klebetní) a mal som s ňou aj krátku diskusiu o symbolike zvierat v praveku.

Naposledy som ju videl ako „kopáčku“ keď sme boli pozrieť na výskum jej firmy v Jarovciach – začisťovala žiarový hrob z doby bronzovej alebo železnej. Pristúpil som vtedy k nej a pobozkal ju na líca. Sčasti preto, lebo som ju rád videl, aj keď sme sa poznali len málo, ale získala si ma svojím nadšením a chápaním archeológie, sčasti preto, lebo som bol zvedavý, či sa začervená. Skončím v pekle. Ale áno, začervenala sa. Bolo to niekedy koncom leta alebo začiatkom jesene 2017.

To bola Maťa, ako som ju poznal. Potom mi oči padli na titulok.

Fotka z exkurzie do Rumunska v júni 2014. Účastníci pred múzeom v Baia Mare.

Mohol by som napísať že som onemel, alebo že mi vyrazilo dych alebo nejaké iné slovné spojenie používané v podobných prípadoch.

Zvyšok dňa prebehol veľmi aktívne, dokončoval som prednášku. Matinu fotku som dal na posledný slajd, kde sa obvykle ďakuje za pozornosť. Písal som si s ľuďmi a vedel som, že svet sa zmenil. Že začnú protestné akcie a ja sa budem snažiť byť na každej, dokiaľ tí čo to spôsobili nebudú odhalení a postavení pred spravodlivosťou.

A že to nebude jednoduché, a že sa bude treba zať. A stále som mal taký pocit, akoby sa mi to snívало. Po prednáške som utekal s Robom Daňom na námestie SNP, kde sa zapalovali prvé sviečky.

Zvyšok je história...

Demonštrácie, prejavy, reakcie, počty demonštrantov – všetko si môžete dohľadať na nete. Ale ten okamih, keď sa to človek dozvedel, ten si prežil každý sám a ja som sa s vami pokúsil oň v rámci možností podeliť.

Na protestné akcie vždy chodia archeológovia – niekedy sme sa zorganizovali a stretli sa spoločne, inokedy nie. Už v marci vznikol nápad vydať Mati zborník in memoriam.

Zvykne sa vydať pri úmrtí významného archeológa. Martina Kušnírová k nim nepochybne patrí, aj keď pohla dejinami inak, ako je pre archeológov obvyklé. Tento výrok vznikol niekedy v dobe keď sme sa začali zamýšľať nad zborníkom a je bolestne pravdivý. Mati, žiaľ, pohnúť dejinami svojou prácou, ako je u archeológov obvyklé, jednoducho nebolo umožnené.

V súčasnosti údajný objednávateľ sedí pred súdom a snád' každý deň sa z novín dozvedáme viac z toho, čo Matin snúbenec Ján Kuciak odhaľoval. Nie je to pekné čítanie. Pomohol tomu aj občiansky tlak, aj keď stále ešte nie je dobojované.

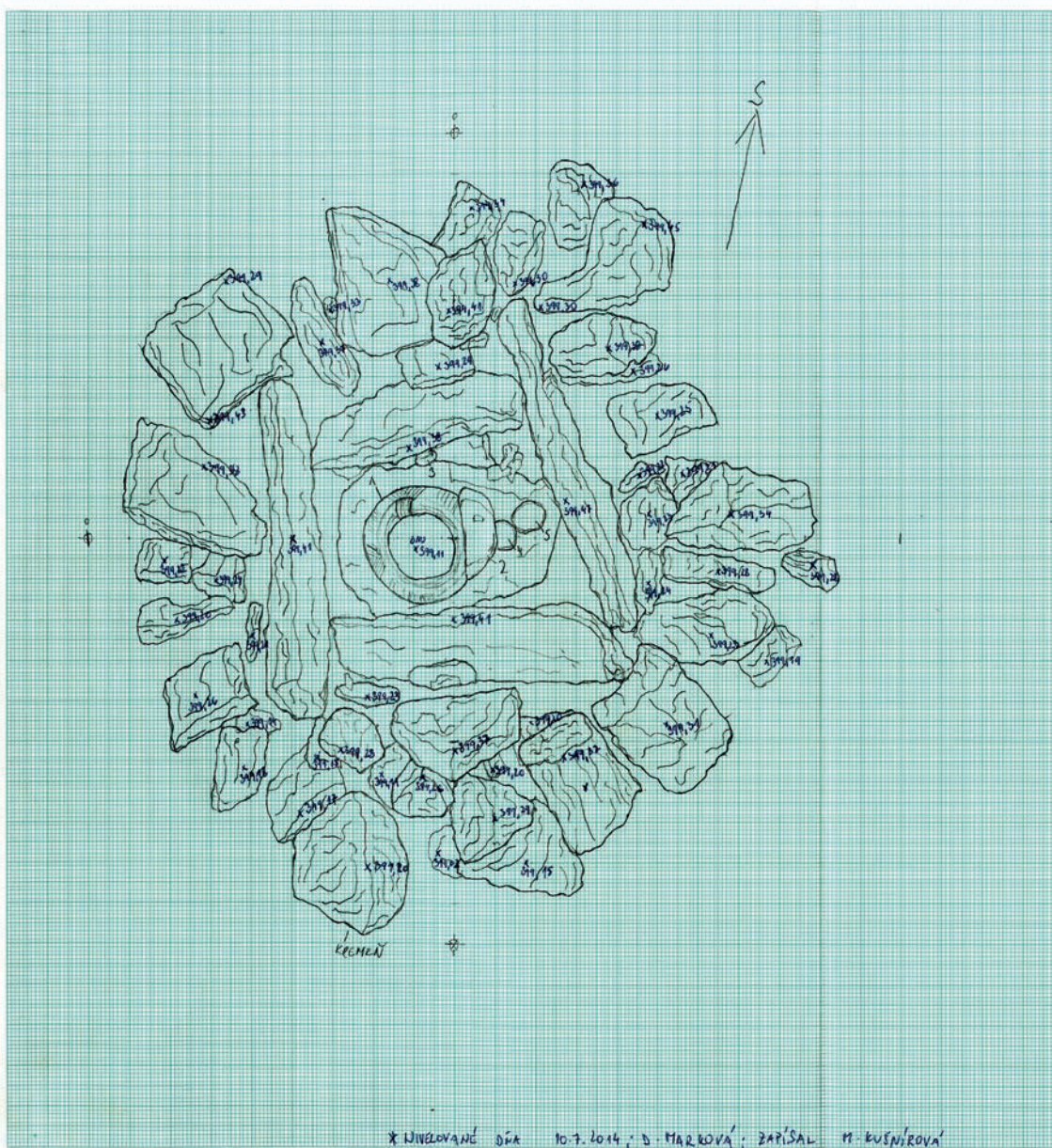
Zborník, ktorý držíte v rukách je rôznorodý ako archeológia sama. Prispeli doňho Matiny spolužiaci, známi i ľudia, ktorí ju vôbec nepoznali. Zahŕňa osobné vyjadrenia aj odborné texty, ktoré laik možno zhodnotí ako suchopárne. Všetci autori však venovali svoj čas, a to je dnes, keď každý vedec zvažuje, do ktorého časopisu publikuje výsledky svojej práce, svojím spôsobom obeta. Zvlášť ak, a to niektoré sú, sú vedecky mimoriadne prínosné. Tiež ďakujem Matiným spolužiakom, kolegom a kamarátom, ktorí poskytli fotky. Mnohí ďalší nezištne prispeli finančne, aby toto dielko vzniklo.

Cieľom je okrem dôstojnej rozlúčky s Martinou Kušnírovou nezabudnúť. Nezabudnúť na to, kým bola, ale aj kým byť mohla. Ale nezabudnúť aj na to, kým sa po svojej smrti stala.

Martina Kušnířová
a výskum v Cinobani
Kaleidoskop spomienok

Vladimír Mitáš

Niekedy sa píše ťažko. Človek sa dlho odhodláva, je problém vôbec začať. Osobitne to platí, ak má byť do písma premietnuté aj niečo osobné. Zvlášť, keď ide o osobu, ktorá už medzi nami nie je. A v tomto prípade by bolo najlepšie, keby sa po kaleidoskope spomienok ešte ani siahť nemuselo... Ale život je raz taký!

Martinu Kušnírovú (*1990 – †2018) som prvý raz stretol na Katedre archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa (UKF) v Nitre. Bolo to 1. 12. 2009 podvečer, kedy som tam referoval o pohrebisku z doby popolnicových polí v Cinobani. Martinu prednáška s množstvom fotozáberov odkrytých žiarových hrobov, nálezov, ako aj ich zaujímavých spojitostí očividne zaujala. Hneď po nej sa so spolužiačkou a kamarátkou Alicou Javorkovou pri mne zastavili a spýtali sa ma, či by sa mohli zúčastniť na ďalšej výskumnej sezóne tohto pozoruhodného náleziska. V tej chvíli zároveň dodali, že môžem byť bez obáv, pretože ony „vedia robiť a budú spoľahlivými posilami“ – na ten okamih sa nedá zabudnúť. Záujem študentiek ma samozrej-

me potešil, ale ako si spomínam, v tom momente som si ešte nebol celkom istý, či je vhodné do terénnych prác zapojiť ďalšie dve dievčatá. Záujem študentov o systematický výskum skrinkových hrobov kyjatickej kultúry na peknom mieste a v prírode na čerstvom vzduchu bol dosť veľký. Inak povedané, brigádnikov sme si síce mohli vyberať, ale financie a ubytovacie kapacity opisovaného výskumu mali svoje limity. Rýchlo sa však ukázalo, že účasť Martiny a Alice, pravdaže aj s ich ďalšími spolužiakmi z UKF v Nitre a dnes už zväčša kolegami v odbore – Petrom Debnárom, Ladislavom Chmelom, Matejom Stykom a ďalšími, bola pre výskum v Cinobani tou najlepšou voľbou!

Martina sa od roku 2010 každoročne zúčastňovala výskumných sezón pohrebiska. Do roku 2014 bola stálicou bádateľského tímu a v Cinobani prežila niekoľko mesiacov zo svojho, žiaľ, krátkeho života. Všetkým nám bolo od začiatku jasné, že náročná práca v teréne ju baví, napĺňa a do žiadnej z terénnych aktivít ju nebude treba nútiť. Cinobaňa bola pre ňu ideálnou lokalitou, na ktorej môže ako študentka pracovať,

Lea a Martina

lebo ju fascinoval pravek. Aj preto sa každé leto do Cinobane ochotne a rada vracala. Nebola len „našou“ brigádničkou, stala sa nám kamarátkou. Martina bola pri odkrývaní desiatok žiarových hrobov, ktoré od tretej sezóny dostali označenie 109/10 – 314/14 (pozri napríklad Mitáš/Furmánek 2016). Viaceré z nich bezproblémovo kresbovo zdokumentovala a geodeticky zamerala. Pri dokumentovaní jedného z prvých hrobov s kamennou konštrukciou v roku 2010, ako si dobre pamätám, sa ma celkom vážne, no zároveň trochu ustráchané spýtala, že či ten skrinkový hrob naozaj „môže“ v mierke 1:10 nakresliť. Z výrazu jej tváre som tušil, že si nebola celkom istá, či túto výzvu zvládne podľa mojich predstáv. Zdôverila sa mi, že takýto hrob bude dokumentovať po prvý raz v živote. Presvedčila ma, že jej na veciach záleží a chce ich robiť ako najlepšie môže a vie. Na Martinu sa dalo vždy spoľahnúť!

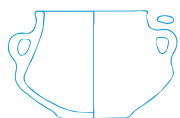
Ako študentka výrazným spôsobom prispela tak k terénnemu výskumu pohrebiska, ako aj k prvotnému spracovaniu antropologických a archeobotanických vzoriek. Šťastie, že za pobyt na „Lovinke“ Archeologický ústav (AÚ) SAV platil každoročne paušálnu sumu. Ak by sa reálne zráтали litre vody, ktoré Martina s archeobotaničkou Janou Mihályiovou (AÚ SAV), doktorandkou Danou Markovou (vtedy tiež AÚ SAV) a ďalšími pomocníkmi z radov študentov spotrebovali pri preplavovaní obsahov nádob a umývaní keramiky, zrejme by sa náš ústav nedopltil. Spomínam si, že dobrota a priateľskosť Martiny sa po celý čas prejavovala nielen v medziľudských vzťahoch na ploche výskumu či na našej základni – chate č. 2, kde sme boli spoločne ubytovaní a trávili chvíle „po práci“, ale aj vo vzťahu k maďarskej vyžle vedúceho výskumu, univerzitného profesora Václava Furmánka (AÚ SAV). Bola ňou Lea, ktorú si obľúbila. Nie raz sa k sebe pritúlili aj na ploche, odkiaľ som občas našu zvieraciu kamarátku – „strážkyňu pohrebiska“ musel nutne vyhnať. Rada sa totiž okolo nás motkala a zavadzala mi pri fotodokumentácii hrobov.

Vpravo

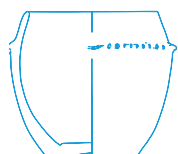
Od roku 2010 do roku 2014 trávila Martina časť leta na výskume v Cinobani.

Martina s nami absolvovala aj zopár exkurzií po archeologických lokalitách z doby bronzovej v okolí Cinobane a na juhu stredného Slovenska. Obhliadky sme si z času na čas naplánovali na víkend a na potulkách Novohradom či Gemerom sme zažili neopakovateľné

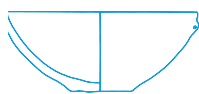

chvíle. Určite jednou z „najnapínavejších“ bolo niekoľkohodinové čakanie pri služobnom aute na dvoch nemenovaných kolegov, ktorí zablúdili dakde v lese Drienčanského krasu, neďaleko od gemerskej obce Rybník. Našťastie, všetko dobre dopadlo a do Cinobane sme došli v plnej zostave. Po návrate z ciest sa zvyčajne ešte preplavili nejaké hrobové nádoby, katalogizoval materiál, triedili antropologické vzorky a pod. Po večeroch sa na základni veľa debatovalo. Korektnosť Martiny, jej zmysel pre spravodlivosť a mentálny postoj dodržiavať platné zákony i etické normy sa obvykle prejavovali aj v častých rozhovoroch o samozvaných hľadačoch pokladov, ktorí (ne)pozorovane navštevujú hradiská kyjatickej kultúry alebo stredoveké hrádky na juhu stredného Slovenska. V debatách o tzv. detektoristoch, ktorí desaťročia deštruujú materiálne stopy, no najmä na prvý pohľad „neviditeľné“ súvislosti našej nepísanej histórie, vždy volala po náprave tejto zlyhávajúcej skutočnosti. Avšak, vážne veci sa za ten čas striedali s veselými, na čo sa stále dobre spomína.

V roku 2014 Martina úspešne ukončila štúdium archeológie a zamestnala sa v jednej zo súkromných archeologických firiem na Slovensku. V Nitre sa zdržiavala už menej. Naše kontakty sa v zásade prerušili, čas neúprosne letel.

Správa o Martininom tragickom úmrtí – vražde kamarátky a kolegyne archeologičky ma zasiahla 26. 2. 2018 predpoludním, rovno v čase dovolenky a návštevy Národného archeologického múzea v Neapole. Akoby symbolicky! Bolo mimoriadne bolestné a smutné chodiť ďalšie hodiny po expozíciách tohto múzea, ale aj ďalšie dni sa so spomienkou na Martinu túlať po tomto jedinečnom juhotalianskom meste. Doteraz mi chodí mráz po chrbte, keď si spomeniem na prvé správy, ktoré priniesli médiá a otvorene sa v nich uvažovalo o spojitosti zavraždeného páru – Martiny a jej snúbenca, novinára Jána Kuciaka – s korupčnou aférou v najvyšších politických kruhoch a rozsiahlymi machináciami na Slovensku, do ktorých údajne siahajú chápadlá talianskej mafie. Obaja zostanú symbolom hľadania pravdy a boja za spravodlivosť.

Pravda, bolestné a smutné je (aj bude) premýšľať a písať o Martine v minulom čase tiež s odstupom času...

Čeť jej pamiatke!

Literatúra

Mitáš/Furmánek 2016 – V. Mitáš/V. Furmánek: Cinobaňa. Pozoruhodné archeologické nálezisko z doby popolnicových polí. In: Šesták, M. (Zostavovateľ): Zborník zo stretnutia priateľov regionálnej histórie II. Hradište 2016, 25–32.

PhDr. Vladimír Mitáš, PhD.
vladimir.mitas@savba.sk
Slovenská akadémia vied
Archeologický ústav
Akademická 2
949 21 Nitra

Spomienka

Alica Javorková

S Maťou som sa spoznala na katedre archeológie v Nitre, kde sme obe nastúpili do prvého ročníka. Na prvý pohľad sympatická, usmievavá baba, s ktorou som sa mala vždy o čom porozprávať a na čom sa zasmiať. Spolu sme prechádzali semestrami, prvými skúškami, mali sme spoločné ideály, o ktoré sme aj postupne čiastočne prichádzali, pretože štúdium nebolo nikdy jednoduché. A to sme ani nepatrili medzi tých naivných, ktorí si mysleli, že pôjdeme skúmať pyramídy. Nebola len moja spolužiačka, ale za tie roky sa stala jednou z mojich najbližších priateľov.

Prvé, čo mi napadne pri pomyslení na Kušnírku (tak sme ju my volali), bola jej typická chôdza, srdečný smiech od ucha k uchu a „ááále Alicka,„. To mi vždy povedala, keď som hundrala na celý svet. Veľakrát mi však ukázala, že ten nie je len čiernobiely.

Keby som ju mala charakterizovať pár slovami, určite by som povedala, že bola dobrák od kosti. Vedela však prejavit' aj spravodlivý hnev. Napr. keď sa ubližovalo zvieratám alebo slabším, vtedy sa vedela naozaj nahnevať. Bola veľkou milovníčkou zvierat a to sa mi na nej veľmi páčilo. Bola veľmi obetavá. Keď sme mali bakalárske štátnice, tak som jej zvonila na byte o tretej ráno, aby ma vpustila dnu, aby sme sa ešte spolu učili. Keď človek potreboval pomoc, tak rada pomohla a nikdy nečakala za to niečo späť. Pri písaní seminárnych prác sa neraz stalo, že mne a mojím spolužiakom prišla od Kušnírky správa, že popri hľadaní článkov na svoju tému práce našla niečo aj pre nás. Takú spolužiačku ako ona by chcel mať asi každý. Horšie to však bolo s lúštením jej poznámok, pretože niekedy bolo naozaj umenie po nej niečo prečítať. Bolo vidno, že archeológia ju naozaj zaujíma, neučila sa len povrchne niečo naspamäť, ale snažila sa chápať aj súvislosti. Na skúšky sa učila poctivo. O to viac ma mrzelo, že občas vyhral stres nad jej vedomosťami a dostala horšiu známku než by si zaslúžila.

Socha
Corgoňa v
Martininom
študijnom
meste, v
Nitre.

Bola som si istá, že raz z nej bude dobrá archeologička. Ani v teréne sa práce nebála. Náš prvý „ozajstný,, výskum bol v Cinobani a myslím

si, že tam sme zažili jedno z najkrajších liet počas štúdia. Nestránila sa ťažšej roboty s krompáčom alebo lopatou a aj po pracovnej dobe nemala problém umývať črepy, alebo relaxovať pri triedení kremačných zvyškov.

Nikdy nepokazila žiadnu zábavu, vedela si spraviť srandu aj sama zo seba. Mala úžasný zmysel pre humor, ktorý neraz okorenila dobrou dávkou irónie. Na zážitky s ňou rada spomínam. Rady sme chodievali v Nitre na pivo pod Agáty, kde vždy bola úžasná atmosféra. Alebo na oldies párty do Valašského šenku. Samozrejme nesmel chýbať ani Vrták, kde so mnou dokonca raz išla pod miernym nátlakom na death metalový koncert, čo rozhodne nebol jej vyhľadávaný hudobný žáner. Často sme chodievali do mestského parku alebo na kalváriu, kde sme sa zvykli učiť aj na skúšky alebo len tak relaxovať.

Vždy sa mi páčilo, ako pekne rozprávala o svojej rodine a tešila som sa, že ju aj ja raz spoznám. To sa mi podarilo v jedno leto, keď mňa a ešte nášho spolužiaka Peťa pozvala na pár dní na východ k nim domov. Pre mňa to bol raj na zemi, všade samé zvieratá, dokonca aj mačky mali svoju vlastnú izbu. Rada spomínam na posedenia u nich na terase, kde sme sa s jej mamou veľa nasmiali a po pár dňoch som aj pochytila niečo z východniarčiny. Človek sa tam cítil ako doma.

Pre mňa bola a aj navždy ostane Kušnírka skvelým človekom, ozajstnou kamarátkou, ktorej som sa mohla zdôveriť so všetkým a vedela som, že to ostane len medzi nami. Vždy stála pri mne a som vďačná, že som ju mohla spoznať. Keď umrie blízky priateľ, je to akoby zomrel člen rodiny. Myslím si, že niekedy je to ešte väčšia bolesť, lebo s rodinou nemáme vždy tie najlepšie vzťahy, ale priateľov si vyberáme sami. To čo sa stalo ostane pre mňa navždy nepochopiteľné a prajem si, aby to všetko bol iba zlý sen.

Nikdy na ňu nezabudnem.

Momentka z beánií v Nitre v roku 2010 v rockovom klube naOZZaY, prezývanom Vrták.

